

UDK 94(497.16)

Pregledni rad

Boban BATRIĆEVIĆ (Cetinje)

Fakultet za crnogorski jezik i književnost – Cetinje

boban.batricevic@fcjk.me

**NAŠ BRAT NA ZAPADU: FRANTIŠEK ŠISTEK KAO MONTENEGRIST
I ZNAČAJ NJEGOVA METODOLOŠKOGA PRISTUPA IZUČAVANJU
CRNOGORSKE PROŠLOSTI I NJENOGA IDENTITETA**

U radu je ukratko izložen značaj rada i istraživanja možda i najznačajnijega inostranog montenegrliste današnjice Františka Šisteka, koji se crnogorskom prošlošću bavi skoro dvije decenije. Posebno su opservirane dvije od tri monografije koje je napisao o Crnoj Gori s osvrtom na znatno savremeniju metodologiju njegova pristupa izučavanju povijesti, a koja se kreće u pravcu socijalne antropologije, socijalne istorije, kulturne istorije, analize diskursa, istorije mentaliteta i predstava, što uglavnom ne karakteriše domaće istoričare.

Gljučne riječi: *František Šistek, Češka, Crna Gora, montenegrlistika, metodologija, identitet, istorija, istoriografija.*

Tačno dvadeset dana nakon izlaska ovoga broja časopisa *Lingua Montenegrina*, navršio se deset godina od obnove crnogorske nezavisnosti. Možda baš prikladan trenutak da se napravi osvrt na rad češkoga istoričara dr Františka Šisteka, koji skoro dvadeset godina proučava južnoslovensku i crnogorsku prošlost, jednoga od osnivača i predsjednika Društva prijatelja Crne Gore u Češkoj; intelektualca koji je prije referenduma o nezavisnosti aktivno sarađivao s udruženjima naše dijaspeore i davao veliku podršku promociji crnogorskoga suvereniteta. Iako u naučnim krugovima nije toliko zastupljena praksa da se mladima ljudima (Šistek je rođen 1977) posvećuje tekst o njihovu doprinosu jer je pred njima naravno još mnogo posla, osećam potrebu da zbog značaja Šistekovih naučnih radova i čak tri monografije o Crnoj Gori napravim jedan kratak osvrt. Pošto se Šistek ne bavi samo Crnom Gorom već širim područjem jugoistočne Evrope, odmah moram istaći da ću njegov naučni rad analizirati samo kroz crnogorsku prizmu, pa će značajan dio njegovih drugih i kvalitetnih radova nažalost ostati neosvijetljen.

Interesovanje za Crnu Goru od strane čeških naučnika, putopisaca, umjetnika i pošetilaca ima dugu tradiciju, pa se ove dvije zemlje svakako mogu pohvaliti bogatom istorijom međusobnih odnosa, zasnovanim prije svega na prijateljskim i kulturnim vezama. Od prve polovine XIX vijeka pa do Prvoga svjetskog rata fascinacija Čeha ovom malom balkanskom zemljom izazvala je neviđenu produkciju monografija, članaka, tekstova i opservacija o Crnoj Gori u češkoj publicistici i periodici, što svakako predstavlja veoma značajnu heurističku osnovu za sve istraživače. Od 1918. do danas taj trend će usljed istorijskih i političkih okolnosti naravno opasti, uslovno rečeno i nestati, pa kako i sam Šistek zapazi: „...u današnjoj Češkoj Republici niko ne samo da nema pojma o Crnogorcima i njihovoj zemlji, već ni o opširnom djelu nekad slavnih čeških pisaca koji su (...) bili fascinirani tom zemljom.“¹ I pored toga drastičnog pada broj bibliografskih jedinica čeških djela o našoj zemlji prelazi 23.500 jedinica², čime ni jedna država van ovoga regiona ne može da se pohvali. Ipak, ljudi poput Matijaša Zrna i Františka Šisteka, s jedne, i Branislava i Vjere Borožan, s druge strane, dokazuju da te veze i dalja želja za bližim upoznavanjem nijesu nestale.

Crna Gora predmet je Šistekova interesovanja još od njegovih studentskih dana. Na Fakultetu socijalnih nauka Karlova univerziteta u Pragu 1999. godine okončao je međunarodne teritorijalne studije s tezom *Likvidacija crnogorske države 1918*. Potom je 2001. godine na Srednjoevropskom univerzitetu u Budimpešti odbranio magistarski rad *Obnova Crne Gore u planovima crnogorske političke reprezentacije u egzilu, 1916–1922*; da bi 2007. na Fakultetu humanističkih nauka Karlova univerziteta u Pragu stekao titulu doktora nauka s tezom *Češke predstave o Crnoj Gori i Crnogorcima, 1830–2006*.³ Kod nas o Crnoj Gori objavljene su dvije njegove monografije u izdanju Matice crnogorske: *Naša braća na jugu: češke predstave o Crnoj Gori i Crnogorcima 1830–2006* (2009) i *Narativi o identitetu: izabrane studije o crnogorskoj istoriji* (2015) u kojoj su sabrani njegovi odabrani članci posvećeni crnogorskoj povijesti. Godine 2007. napisao je prvi pregled crnogorske istorije na češkome jeziku *Černa Hora (stručna historie statu)*, Praha: Libri. Od preko 40 njegovih naučnih radova u stručnim časopisima, veliki broj njih posvećen je Crnoj Gori.

¹ František Šistek, *Našabračanajugu: češkepředstave o CrnojGori i Crnogorcima 1830–2006*, Matica crnogorska, Cetinje/Podgorica, 2009. str. 8.

² Viđeti: Zdenka Rachunkova, Michaela Rehakova: *Crnogorska bibliografija 1494–1994, tom IV, knjiga 3, Bibliografija o Crnoj Gori na češkom jeziku 1801–1991*. Cetinje, 1993. (2 toma)

³ Viđeti: Historický ústav Akademie věd České republiky, v. v. i. Izvor: <http://www.hiu.cas.cz/cs/lide/seznam-pracovniku/sistek-frantisek.ep/>

Imajući u vidu stanje u našim društvenim naukama, njihovo mučenje da izađu iz pozitivističke ljuštore, uskogrudih i previše lokalnih analiza koje našu zemlju drže na pozicijama provincijalističke „ekskluzivnosti“, često ne uspijevajući da teme iz Crne Gore povežu s globalnim tokovima savremene nauke, značaj Šitekova pisanja iz crnogorske perspektive ogleda se mnogostruko. Prvo, Šitek je naučne izazove s crnogorskom etiketom uspio plasirati na mnogim internacionalnim naučnim debatama o Balkanu i jugoistočnoj Evropi. Drugo, znatno savremenijom metodologijom koja se kreće u pravcu socijalne antropologije, socijalne istorije, kulturne istorije, analize diskursa, istorije mentaliteta i predstava on je „otvorio“ crnogorsku prošlost za novija tumačenja i ustvari pokazao novi put u rekonstruisanju nje same; pristup koji olakšava nepristrasniji i nepolitizirajući prilaz, što naravno nije karakteristika domaćih istoričara i naučnika iz oblasti humanističkih nauka.⁴ Šitek je uspio da onaj napor dekonstrukcionista da svaki tekst „čitaju iznova“ primijeni na nama uglavnom poznate izvore (naročito u *Narativima o identitetu*) i dobije izvanredne naučne rezultate koji po mnogo čemu predstavljaju možda i najveći savremeno-metodološki zahvat u prošlo u posljednjih dvadesetak godina kad je u pitanju crnogorska historiografija.

Valja krenuti od njegova doktorata, koji je u nešto prilagođenijoj formi objavljen u već pomenutoj knjizi *Naša braća na jugu*. Osnovna Šitekova želja bila je uronjavanje u predstave češkoga naroda o Crnoj Gori i Crnogorcima; dakle dobijanje jasne slike koja se reflektovala kod Čeha u određenim povijesnim okolnostima. U svojem istraživanju uglavnom je koristio izvore češke provinijencije te time crnogorskim istoričarima i kulturolozima omogućio uvid u stranu građu koja je dugo bila na marginama skladišta čeških biblioteka. Uglavnom je analizirao izvorne tekstove čeških autora koji su Crnoj Gori davali posebno mjesto i doprinijeli konstruisanju i razvoju pogleda na našu zemlju i njene stanovnike. To su prvjenstveno izvori putopisnoga, geografskoga i reportažnoga karaktera u kojima je površinski gledano taj „crnogorski kod“ najprisutniji, ali Šitek se ne zaustavlja tu: njegovo poniranje ide i u izvore literarnih i artistskih formi – analizira pripovijetke, romane, poeziju, kao i umjetničke slike. Veliki trud i rad ipak ovde nijesu bili presudni. Bio je potreban „ošeačaj“ za crnogorske prilike u

⁴ Koliko je duboko ušao u crnogorsku problematiku, o čemu će naravno biti više riječi u nastavku teksta (u kojem se trudim da što manje budem portretističan i hroničan), govori nam sljedeća njegova opservacija: „Apsolutnu većinu istoriografskih radova o ovoj zemlji pišu istoričari koji u njoj žive ili su u njoj rođeni. Na izbor tema često isuviše utiče politička angažovanost autora. Time ne tvrdim da domaći istoričar nužno mora biti subjektivan i da je zato rezultat njegovog rada manje kvalitetan od rada stranog autora, koji je nepristrasan.“ In: František Šitek, *Narativi o identitetu: izabrane studije o crnogorskoj prošlosti*, Matica crnogorska, Podgorica, 2015, str. 9.

globalnim tokovima svjetske istorije, ono što neki istoričari nazivaju „istoričarevom intuicijom“, prepoznavanje svih važnijih socijalno-ekonomskih i ideološko-kulturnih determinanti, mentalitetskih stereotipa i interaktivnost koja se radala između ova dva naroda. I Šisteku je to pošlo za rukom bolje nego ijednome savremenom naučniku koji je svoje interesovanje posvetio Crnoj Gori u potonjim decenijama; možda baš zato što je toliko puta posetio našu državu, ali i zbog crnogorskih izvora koje je koristio.⁵ František Šistek obavio je veliki broj intervjuja, a imao je sreću da su i neki crnogorski istoričari umjetnosti i životno i profesionalno vezani za Prag, što mu je omogućilo direktniji pristup crnogorsko-češkom kontaktu kod čeških likovnih stvaračica. Rezultat njegova rada od posebnoga značaja je za književne istoričare, koji bi se u naredim istraživanjima mogli posvetiti češkoj književnosti u kojoj dominiraju crnogorske teme.

Da bih izbjegao prepričavanje Šistekovih zapažanja i time pokvario utisak onima koji o njegovome radu ne znaju puno, osvrnuću se na samo nekoliko epizoda iz ove knjige. On zaključuje da se interesovanje Čeha za Crnu Goru veže za istovremeno njihovo zanimanje za čitav južnoslovenski prostor. U eri romantizma i srastanja češke nacije, kad je slavistički pokret bio na vrhuncu, brojni češki istraživači, novinari, putopisci i avanturisti okrenuli se su ka izučavanju etnografskih karakteristika svojih slovenskih suseda. Pošto je češki nacionalni identitet bio u povelju a češki narod bez svoje države u sklopu jedne vavilonske centralnoevropske carevine, njihovim patriotama i istaknutim intelektualcima, ideolozima slovenstva, u unutrašnjem samoosvješćivanju i nacionalnoj emancipaciji bio je neophodan pristup nerazvijenijim slovenskim narodima jer su smatrali da na taj način mogu doći do izvorne slike života čeških predaka, pošto su društvene strukture i modernizacija srednje Evrope bili na potpuno različitom stupnju progresivnosti od balkanske regije. U takvoj situaciji Crna Gora se pokazala kao primordijalni izvor i ishodište, pošto je bila oso-

⁵ Može se napraviti paralela između Šisteka i Nataše Margulis, jedne od novijih izučavalaca crnogorske prošlosti. Dok Šistek domaćim izvorima i literaturom, pa čak i određenim crnogorskim stereotipima, vlada suvereno, na ravni čovjeka koji se ovde rodio, Margulisova i pored veoma oštih i kvalitetnih analitičkih zapažanja pravi velike metodološke propuste. Pišući o istoriji Crne Gore (tačnije Njegošu) koristi veoma stara izdanja sinteza crnogorske istorije, npr. Medakovića, Milakovića i Sarajliju, iako je od njihove smrti do danas prošlo vijek i po, a od tada do danas napisano nekoliko novih i kapitalnih sinteza. Margulisova ne koristi domaće izvore u neophodnoj mjeri, možda u skromnim naznakama, već veoma često pribjegava zaključcima koji se naslanjaju na zapažanja drugih inostranih naučnika koji ne poznaju dubinski i strukturalno crnogorske prilike. Tako da priređivači njihovih djela često moraju pribjegavati dodatnim objašnjenjima u fusnotama. U Šistekovom slučaju takvih zahvata nema. Viđeti: *Nataša Margulis, Njegoševa Crna Gora: velike sile i proces modernizacije na Balkanu (1830–1851)*, Matica crnogorska, Podgorica, 2013.

bena i u odnosu na ostale južne Slovence – plemensko uređenje s poglavicama, izuzetno ratnički nastrojen mentalitet, epska forma umjetničkog iskaza, kodeks običaja, ponašanja i razmišljanja normiran na visokim etičkim načelima koji promoviraju žrtvu, borbu i slobodu, čudan i bajkovit način odijevanja i svakodnevice, veliko siromaštvo i srednjovjekovni higijenski uslovi ostavili su veliki utisak na Čehe. „Predstave o češkoj historiji, kombinovane s interesovanjem za slovenstvo, vodile su do postupene kristalizacije nazora da Crnogorci i njihov savremeni društveni poredak reprezentuju živu inkarnaciju nekadašnjeg praslavenskog patrijarhalnog uređenja, mentaliteta i drugih već izgubljenih narodnih vrijednosti“.⁶ František Šistek nudi nam i određenu periodizaciju samih predstava. On je uočio da do 1878. i sticanja međunarodne crnogorske nezavisnosti slika Crnogoraca kod Čeha biva najromantičnija, najnekritičnija i da je njihovo interesovanje na najvišem nivou. U češkim pripovijetkama (naročito u djelu Prokopa Hoholohouška) Crnogorci se počinju javljati kao glavni junaci. Oni su stanovnici slobodnoga slovenskoga kraja, hrabri i moralno čisti ratnici, koji se bore protiv muslimana.⁷ U epizodama koje liče na crnogorsku epiku po motivima opisivaće češki autori borbe za ljubav i slobodu. Iako nikad nije posjetio ovaj prostor, Hoholohoušek će većinu svojih napisa posvetiti Crnoj Gori i biće jedan od glavnih konstruktora pozitivnih stereotipa o balkanskim narodima koji žive van Habzburškoga Carstva, a njegova djela s oduševljenjem je čitala češka elita, među njima: Jan Neruda, Eliška Krasnohorska, Václav Beneš Tržebizski, Alojz Jirasek, kao i šira publika.⁸ Kao prvoga Čeha za kojega se sa sigurnošću može reći da je posjetio Crnu Goru Šistek navodi Vilema Dušana Lambla koji se u Kotoru sreo s Petrom II Petrovićem. On će napisati veoma zanimljiv *Izveštaj o Crnoj Gori i Crnogorcima*.⁹ I izgled i mentalitet na Lambla su djelovali arhaično, uviđa Šistek i navodi da je ovaj u skladu s tendencijama svoga vremena susreta s „drugim“ ocjenjivao upoređivanjem s antikom i biblijskim pričama: „takav gorštak, ostavljao je na njega utisak 'kao da je tek nedavno s Ararata sišao'“.¹⁰ I pored oduševljenja Crnogorcima Lambl u njihovom vojničkom uređenju ne vidi smisao života, ali donosi lijepe opise njihove spoljašnjosti i vještosti, naročito u igri bilijara u kotorskim kafanama gdje su nadigravali gradske kicoše i austrijske oficire. Za razliku od Hoholohouška, Lambl iznosi pozitivne predstave muslimana. Izgleda da je i briga o oružju, tj. njegova „šljašteća“ ljepota s crnogorskih opasača ostavljala poseban utisak na Čehe.

⁶ Šistek, *Naša braća na jugu*, str. 20.

⁷ Isto, 21.

⁸ Isto, 34.

⁹ Dušan Lambl, *Zaprava o Černe Hore a Černohocich*, *Časopis českeho museumu*, IV, Praha, 1850, 512. Fusnota In: František Šistek, *Naša braća na jugu*, str. 35.

¹⁰ Šistek, *Naša braća na jugu*, str. 35.

Posebna poglavlja u svojoj knjizi Šistek ustupa slikaru Jaroslavu Čermaku i piscu Jozefu Holečeku, koji su po njegovom shvatanju najviše doprinijeli formiranju čeških predstava o Crnoj Gori i Crnogorcima. U periodu kad su njih dvojica boravili u Crnoj Gori ona je vodila dva ključna rata u XIX vijeku – Čermak je svjedočio Crnogorsko-turskome ratu 1862. (koja je bila jedna od najtežih godina u novovjekovnoj crnogorskoj istoriji), dok se Holeček s crnogorskom vojskom obreo u Veljemu ratu (1876–1878). Tu Šistek izlazi iz okvira zanata istoričara i u duhu istoričara umjetnosti analizira slike koje su nastale tih godina, što samo doprinosi multidisciplinarnosti njegova rada. Zajedno s nekoliko konsultanata koji dobro poznaju Čermakov rad, u prvome redu s Vjerom Borozan, donosi nam veoma zanimljive informacije i o životu i o značaju velikoga slikara. Čermakovo djelo silno je uticalo na vizuelne predstave o Crnogorcima i igralo značajnu ulogu u njihovom romantiziranju i glorifikaciji u češkome društvu prije Prvoga svjetskoga rata.¹¹ Šistek tumači skoro sve njegove slike koje su nastale na ovome prostoru, s posebnim osvrtima na sliku *Ranjeni Crnogorac* na kojoj je prikazan ranjeni Turo Plamenac a koju je izradio po narudžbi Josipa Jurja Štrosmajera i *Seljenje slike*, sliku na kojoj su prikazani Crnogorci kako u visokim planinama okovani snijegom spašavaju kulturno blago od napada 1862. godine, što je u očima „civilizovanih“ posmatrača u Evropi trebalo da dokaže da su Crnogorci čuvari umjetnosti.¹² Čermakove slike nalazile su se u svim značajnijim brošurama širom Češke, ali nažalost vremenom je taj slikar postao popularniji u Crnoj Gori nego u svojoj domovini.

Poglavlje između Čermaka i Holečeka posvećeno je mnogim drugim Česima koji su doprinijeli približavanju Crnogoraca i Čeha: Janu Vaeliku koji je imao zaduženja na dvoru Danila I i Nikole I, publicisti i političaru koji je mnogo radio na jačanju crnogorske države i bio njen diplomata; Vjetislavu Haleku, jednome od najslavnijih čeških pjesnika koji je pisao o Crnogorcima; Zigfridu Kaperu; Elišni Krasnohorskoj, koja je Crnoj Gori posvetila cijelu jednu zbirku pjesama iako je nikad nije posetila. Ipak, niko od njih neće se toliko zaljubiti u Crnu Goru kao Jozef Holeček, koji je napisao preko 30 tomova o južnoslovenskoj sredini, od kojih se većina odnosi na Crnu Goru.¹³

¹¹ Isto, 55.

¹² Isto.

¹³ Poglavlje o Holečeku, videti: Šistek, *Naša braća na jugu*, str. 81–113. To je ujedno i naj-uzbudljiviji dio knjige. Šistek nam detaljno donosi Holečekove opservacije, analizira njegove pjesme, priče, romanske epizode, ali i ideološke karakteristike njegova pisanja. Naročitu pažnju posvećuje unikatnoj „ideologiji crnogorstva“ koju je Holeček nudio svima Slovenima kao recept za uređenje. Lijepo su i opisani Holečekovi novinarski zahvati i ratno izvještavanje za vrijeme Veljega rata kad je jedini od stranih izvještača uspio da izdrži ratne napore i time stekne simpatije kralja Nikole; odraz Veljega rata u Češkoj, da se po kafa-

Od sticanja nezavisnosti 1878. do Prvoga svjetskoga rata pogledi Čeha počele da se mijenjaju, uviđa Šistek. Otvaranje Crne Gore i nešto intenzivnija modernizacija izmijenile onu „netaknutu“ sliku, što će primijetiti i Holeček tokom svojega potonjega putovanja u našu zemlju. Češki putopisci, naučnici pa i političari generalno će se podijeliti na dvije grupe, one koji su na starim, romantičarskim osnovama i predstavama i dalje govorili o Crnoj Gori i one koji će sve više poticati kritičko mišljenje o autokratiji crnogorskoga suverena i načinu funkcionisanja države. Ti redovi lijepo osvjetljavaju i unutrašnji život Crne Gore u češkoj recepciji. Šistek se potrudio da analizira i rasprave koji su se vodile u češkim novinama a koji su obrađivali političke prilike na Balkanu. Čak je priložio i radove Stjepana Radića koji je pisao za češku publiku. Interesantno je navesti da je prvi list koji je krenuo s dekonstrukcijom dotadašnjih pozitivnih stereotipa bio *Slovensky prehled*, koji je s kritičkim opservacijama govorio o Nikoli I.¹⁴ Interesovanje Čeha za Crnu Goru do Balkanskih ratova generalno će opadati.

Zaključno s krajem Prvoga svjetskoga rata završava se i srž Šistekove knjige. U poglavljima koja slijede bavi se viđenjem Crne Gore u kraljevini Karađorđevića, Drugome svjetskome ratu, komunističkoj Jugoslaviji, građanskome ratu i raspada iste, kao i pogledima na Crnu Goru do 2006. i nakon nje. Materijala za drugi dio knjige imao je naravno manje, ali to nije umanjilo kvalitet Šistekova metodološkoga pristupa. Ključne činjenice koje se odnose na novonastale situacije jesu da se identitet Crne Gore polako utapa u jugoslovenski i da do obnove nezavisnosti u XXI vijeku Česi više nikada neće imati onaj devetnaestovjekovni rakurs. Spoljnopoličke okolnosti i unutarpolitička dešavanja u Češkoj svakako su imale presudan uticaj na recepciju. To je najvidljivije npr. u slučaju predstave komunističke Jugoslavije odmah nakon rata i poslije 1948. kad će čehoslovačka štampa od hvaljenja novoga režima zauzeti prosovjetski stav. Šistek, pored standardnih, od izvora ovde koristi i karikature i turističke vodiče, sve ono što je u širenju slike u savremenome dobu bilo najtiražnije i najpogodnije za stvaranje predstava. Za rukom mu je pošlo da kontekstualizuje i događaje u Crnoj Gori i događaje u Čehoslovačkoj/Češkoj, što znatno olakšava čitanje onima koji o istoriji jedne ili druge ne znaju dovoljno.

Zahvaljujući njegovoj knjizi puno ćemo saznati o sebi, naročito o tome kako nas vide savremeni stranci. Zato je i kraj *Naše braće na jugu* nešto čemu

nama, javnim salama ali i domaćinstvima situacija pratila iz časa u čas, a osvajanja novih teritorija crnogorske vojske praćene s oduševljenjem i kačenjem pribadača i zastavica na mapama Balkana. Šistek dosta prostora daje i Holečekovim pogledima koji služe kao bogat antropološki izvor – seksualnost, položaj žena, običaje i sl.

¹⁴ Šistek, *Naša braća na jugu*, str. 159.

treba posvetiti ozbiljnu pažnju. Od nekadašnjih predstava koje su našem crnogorskome egu značile mnogo za samopotvrđivanje „muškosti“, današnje predstave Čeha uglavnom se manifestuju kroz percepciju očajne ekološke situacije, kroz nepostojanje etike odgovornoga odlaganja smeća, pa redovi njegova prijatelja Matijaša Zrna, velikoga prijatelja Crne Gore, kojima Šistek završava svoju knjigu govore i o našim stereotipima, ali i o tome da nijesmo centar planete.¹⁵

Narativi o identitetu drugačijega su karaktera od prve knjige koju analiziram. Ona nam donosi pet sabranih studija Františka Šisteka posvećenih crnogorskoj istoriji, od kojih se po mojemu sudu posebno izdvajaju: „Narativi o istoriji, identitetu i temporalnosti u Crnoj Gori 1905–1945“, zatim: „Njegoševa grobnica na Lovčenu – Promjene i reinterpretacije spomen mjesta u kontekstu sukcesivnih, političkih i nacionalnih projekata 1845–2010“; kao i: „Interpretacije istorije Crne Gore na pragu 21. vijeka“. Sa svoga aspekta svaka od navedenih studija predstavlja veliki iskorak za domaću historiografiju i u tematskom i u metodološkom okviru. Svako ko dobro poznaje istorijat crnogorske historiografije i njene limite uvideće njihov značaj. Malo slobodnijim stilom moglo bi se reći da je Šistek na crnogorskome „tijelu“ primijenio metode savremene „medicine i hirurgije“ i tako dijagnostirao i otklonio neke od ključnih malignih bolesti – pozitivističko akumuliranje činjenica, fetišizaciju arhivske građe, politizaciju istorijskih sudova te ponudio lijek – diskurs s aktuelnih razmirica „jesmo li Srbi ili Crnogorci“ prenio na samu analizu diskursa o identitetu kroz istoriju u očima crnogorske elite; pozabavio osećajem za prošlost kod Crnogoraca te bogati izvorni materijal stavio u savremene metodološke koncepte Fransoa Artoga, Antonija Smita, Pjera Nore i mnogih drugih. Time je crnogorska prošlost dobila novi odraz u povijesnome ogledalu a njena rekonstrukcija konačno postala čitljiva za današnje oči.

Studija „Narativi o istoriji, identitetu i temporalnosti u Crnoj Gori 1905–1945.“ nastala je kao plod Šistekova rada u sklopu postdokorskoga projekta za izučavanje jugoistočne Evrope pri „Centre for Advanced Study“ u Sofiji, a koju je izlagao na nekoliko značajnih seminara.¹⁶ Kao što i sam kaže „osnovni cilj ovoga rada je ponovna ocjena rasprava o istoriji i identitetu od uvođenja parlamentarizma u Knjaževini Crnoj Gori do uspostavljanja komunističkog režima u Jugoslaviji na kraju Drugog svjetskog rata“. Materijal koji je obrađivao gledao je kroz prizmu Artogovih ideja koje se tiču reorganizovanja i upotrebe prošlosti. Posebnu pažnju posvećivao je crnogorskim intelektu-

¹⁵ Isto, str. 254.

¹⁶ Videti: Šistek, *Narativi o istoriji, identitetu i temporalnosti u Crnoj Gori 1905–1945*, In: *Narativi o identitetu: izabrane studije o crnogorskoj prošlosti*, Matica crnogorska, Podgorica, 2015, str. 15–16 i 21–103.

alcima i njihovim predstavama „o zaustavljenom vremenu ili vremenu koje se ubrzava“, njihovom pamćenju ili izmišljanju kulturnoga nasljeđa s naročitom analizom trenutaka radikalnih prekida. Studija ima pet djelova i obrađuje pisanja istaknutih Crnogoraca od vremena Nikole I (u prvome redu Lazara Tomanića), preko projugoslovenskih pisaca; do crnogorskih nacionalista Savića Markovića i Sekule Drljevića i komunističkih ideologa i naučnika.

Šistek nam donosi sjajna zapažanja. Analizom pisanja crnogorskih autora za vrijeme prije Prvoga svjetskoga rata utvrdio je da u njihovu narativu o prošlosti uglavnom preovladavala pansrpska svijest. Kad su govorili o svojim korijenima imali su razvijene pojmove o dolasku slovenskih plemena na Balkan i predstave o postojanju neslovenskog elementa u toku toga procesa. Međutim, sam proces stapanja nijesu dublje definisali već su gajili stav da su te etničke grupe nestale pod pritiskom nadmoćnijih grupa „čisto srpskog porijekla“. ¹⁷ Mit o drevnim korijenima bio je po Šisteku sasvim marginalan u odnosu na predstave koje su Crnogorci imali u odnosu na srednjovjekovlje. Koristeći termine Entonija Smita, to poimanje definiše kao svijest o „zlatnom“ i „junačkom“ dobu. Za „zlatno“ doba crnogorski ideolozi smatrali su Nemanjića eru, a Duklju i Zetu svrstavali su pogrešno u taj korpus. „'Srpsko carstvo' uzimano je kao idealna, politički i kulturno najuspješnija država (...) 'nacionalno ujedinjenje' koje je navodno postigla država Nemanjića često je uzimana kao gotova matrica za modernu i savremenu verziju države“. ¹⁸ Period od dolaska Turaka smatran je za „junačko doba“. Tu su se, utvrdio je Šistek, iskonstruisali mitovi da su se nakon Kosovske bitke određeni velikaši povukli u planine i tu nastavili kontinuitet „srpskoga carstva“ (iako je crnogorski teritorij u tome trenutku stabilna država s dinastijom Balšića na čelu), koji će ideolozima Nikole I omogućiti planove o ponovnome objedinjavanju srpstva s dinastijom Petrović na čelu.

Nakon Prvoga svjetskoga rata i nestanka Crne Gore javiće se nove forme doživljavanja temporalnosti i identiteta. Elita koja je pobjegla s kraljem i dalje će zadržati neke od klasičnih mitova da su Crnogorci „so srpstva“ ili „srpski Spartanci“, ali će blago izmijeniti svoj narativni oblik, predstavljajući „druge Srbe“ (one koji su sproveli aneksiju Crne Gore) iskvaranim i degenerisanim zbog iskustva turske vladavine. Prvi veći raskid s dugodišnjim obrascem percipiranja istorije, identiteta i temporalnosti napraviće Nikola Petanović, publicista koji je živio u San Francisku. On će postaviti etnogenetičku tezu da su Crnogorci spoj mješavine najhrabrijih i najboljih predstavnika dva naroda (starošedilaca i Slovena), a „zlatno doba“ istorije

¹⁷ Isto, 25.

¹⁸ Isto, 27.

pomjera do Duklje, jer je to bilo srećno vrijeme „...bez Srba da se miješaju u njene poslove“.¹⁹

Na ovaj način Šistek je analizirao sve važnije pojave i pisanja do komunističkoga koncepta identiteta. Kao izvore uglavnom je koristio domaće; za međuratni period to su djela Cvijićevih učenika i intelektualaca okupljenih oko *Zapisa*. Posebno mjesto poklonio je tumačenju Štedimlije i Drljevića, dajući detaljnu genezu njihova nacionalističkoga (pa i kontroverznoga) razvoja. Zaključio je da je proces nacionalne emancipacije Crnogoraca svoj puni zamah dobio tek nakon Drugoga svjetskoga rata kao dio federalističkoga koncepta koji je forsirala država. Ovaj Šistekov rad zaslužuje da bude svrstan u remek-djelo crnogorske historiografije.

Studija „Njegoševa grobnica na Lovćenu – Promjene i reinterpretacije spomen mjesta u kontekstu sukcesivnih, političkih i nacionalnih projekata 1845–2010.“²⁰ na osoben način predstavlja izuzetan doprinos njegologiji. Šistek se u njoj bavi značajem Lovćena za Crnu Goru i Crnogorce kao „spomen mjesta“, „mjesta šecanja“, ali i značenjem te planine nakon stapanja s Petrom II za cijeli južnoslovenski prostor. Krenuvši „od samoga početka“ odnosno od Vladičine želje da se onđe sahrani, češki historičar uviđa da će od toga trena pa do danas svaka vlast koja je bila u Crnoj Gori ili koja je vladala crnogorskim teritorijem reinterpretirati značaj Njegoševa groba u skladu sa svojim ideološkim potrebama. Česta seljenja Vladičinih kostiju, sagradnje i rušenja njegova groba, hodočasnički odnos prema njemu, postale su tokom istorije svojevrstan paradigmatičan čin svih vlasti i svih ideologija. Simbolika i Njegošev značaj bjesomučno su mijenjani za potrebe dnevne politike. Šistek je s velikom pažnjom proučio relevantne domaće izvore, naročito se posvetivši medijskome „ratu“ koji je vođen krajem 60-ih i početkom 70-ih u crnogorskim i srpskim glasilima između protivnika i zagovornika izgradnje mauzoleja. Serioznom analizom pokazao nam je da narativno interpretiranje prije svega zavisi od ideološke volje političkih struktura na vlasti. Time je Šistek otvorio veliki prostor za buduće njegologe, koji će dubljim istraživanjem, prije svega pregledom arhivskih i žurnalističkih izvora moći da pokažu svu širinu „monstruoznosti“ zloupotrebe lika našega najvećega devetnaestovjekovnog pjesnika.

Peti naučni rad iz knjige, a treći koji analiziram, predstavlja značajno prikazivanje sinteza istorije Crne Gore na prelomu dva potonja vijeka s ak-

¹⁹ Isto 50.

²⁰ Šistek, *Njegoševa grobnica na Lovćenu – Promjene i reinterpretacije spomen mjesta u kontekstu sukcesivnih, političkih i nacionalnih projekata 1845–2010*; In: *Narativi o identitetu: izabrane studije o crnogorskoj prošlosti*, Matica crnogorska, Podgorica, 2015, str. 16–17 i 103–143.

centom na stranim autorima i njihovim monografijama.²¹ Tu je urađen vrlo zahvalan posao jer se od naših historičara takva praksa ne praktikuje. Nedovoljno znanje stranih jezika, izolovanost od punkta novih historiografskih ideja i ostvarenja, nedovoljna inkluzija domaćih autora na međunarodnom planu te loša politika pošećivanja stranih sajmovi knjiga često znaju osakatiti našu publiku za nova izdanja. Desi se da knjiga napisana na neku crnogorsku temu i po nekolike godine čeka do svojega predstavljanja kod nas, a loša prevodna politika i slaba finansijska situacija ne dozvole njeno prevođenje za širu crnogorsku javnost. Srećom internetska revolucija ubrzala je taj proces i na neki način nadomjestila nedostatke. Zahvaljujući Šisteku dobijamo uvid u strane interpretacije ali i analizu domaćih sinteza crnogorske historije. Nakon pregleda domaćih sinteza prošlosti Crne Gore u uvodnome dijelu rada, Šistek kritički opservira knjigu *Montenegro: The Divided Land*, koju je napisao direktor ultrakonzervativnog Rockford Instituta, Tomas Fleming. „Autor se u svojim tumačenjima u znatnoj mjeri poistovjećuje sa srpskom nacionalističkom platformom, naročito sa stavovima radikalnog krila Srpske pravoslavne crkve“.²² Fleming je u svojim sudovima na liniji romantičarske predstave o Crnogorcima kao stubu hrišćanstva, a njegovo štivo trebalo je uvjeriti strance o neophodnosti opstanka državne zajednice Srbije i Crne Gore. Šistek upozorava na njegove metodološke propuste, greške u narativu i propagandističke dezinformacije. Posebnu pažnju češki historičar posvetio je sintezi koju su načinili crnogorski historičari Živko Andrijašević i Šerbo Rastoder, analizirajući njen značaj u dobu u kojemu je objavljena.²³ Upućivao je i na greške koje su se našle u prevodu te knjige, a koje s metodološkoga aspekta umnogome odudaraju od originala, naročito u dijelu koji se tiče same etnogeneze Crnogoraca. Šistek nam donosi i poglede na izdanja *Realm of the Black Mountain. A History of Montenegro*, koju je 2007. sačinila Elizabet Roberts te sintezu Keneta Morisona *Montenegro, A Modern History* objavljenju 2009. U duhu intelektualca koji valorizuje nečije napore Šistek iznosi pozitivne, ali češće negativne ocjene u radu stranih autora. Suštinski se radi o lošem odabiru literature ali i generalnome crnogorskome problemu – neprevođenju krucijalnih izvora i monografija crnogorske provincijencije na strane jezike, koje bi bile mnogo relevantnije stranim autorima od onih koje imaju – to su najčešće ovlaš pregledi stranaca ili pisanja srpskih autora. Ključna činjenica s metodološkoga aspekta, a koja se tiče same crnogorske historiografije na koju upozorava češki autor, jeste da

²¹ Šistek, Interpretacije historije Crne Gore na pragu 21. vijeka; In: *Narativi o identitetu: izabrane studije o crnogorskoj prošlosti*, Matica crnogorska, Podgorica, 2015, str.20 i 245–333.

²² Isto, 249.

²³ Videti: Živko Andrijašević, Šerbo Rastoder, *Istorija Crne Gore*, CZI, 2006.

u njoj za sada nema puno radova socijalne i kulturne istorije, „a da i ne govorimo o novim metodološkim i interpretativnim metodama tipa oralne istorije ili rodni studija (*gender studies*).“²⁴

Izuzetno zanimljiv rad Šistek je napisao i o crnogorskim manjinama. Odličan prikaz toga rada, u stvari čitave njegove knjige napravio je Aleksandar Radoman u najnovijem broju *Arhivskih zapisa*. „Pregledni rad ‘Nacionalne manjine u Crnoj Gori nakon raspada Jugoslavije 1991–2003.’ nastao je u koautorstvu s Bohdanom Dimitrovom i nudi presek stanja nacionalnih manjina u periodu koji je Crna Gora, nakon raspada Jugoslavije, provela u federaciji sa Srbijom. Polazeći od činjenice da su na svim poslijeratnim popisima stanovništva etnički Crnogorci činili jasnu većinu te da je samoidentifikovanje Crnogorac ili Srbin u posljednjih nekoliko decenija zapravo postala stvar ličnoga izbora, pod nacionalnim manjinama autori u ovome radu podrazumijevaju nepravoslavno stanovništvo Crne Gore. U poglavljima o Bošnjacima/Muslimanima, Albancima, Hrvatima i Romima autori donose statističke podatke, istorijat te podatke o kulturnim, vjerskim i političkim udruženjima koje reprezentuju pojedine od tih nacionalnih zajednica u Crnoj Gori. Rad je objektivna analiza položaja nacionalnih manjina u Crnoj Gori, no iako autori u zaključku konstatuju da je koegzistencija manjina i većinskoga stanovništva u Crnoj Gori naznačenoga perioda značajno bolja nego u većini ostatka stare Jugoslavije, u tekstu su navedeni i pojedini primjeri zločina kao svjedočanstvo zloga vremena i ‘sredstvo protiv namjerne amnezije’.“²⁵ Važnost ovoga rada leži i u činjenici što je romska populacija tako ušla u crnogorsku historiografiju, jer se položajem, životom i njihovim socijalno-ekonomskim karakteristikama do sada kod nas niko nije bavio.

Šistek se pokazao i kao vrstan poznavalac crkvenih problema u Crnoj Gori u studiji „Klerikalizacija nacionalizma – Tumačenje vjerskog rivalstva između Srpske i Crnogorske pravoslavne crkve“. U njemu je lijepo dokumentovano kako obje crkve „žive“ od istorije i predstavljeno postojanje suprotnih identitetskih narativa. Interesantno je njegovo zapažanje kako su obje crkve pribjegle sakralizaciji određenih ličnosti koje u njihovoj predstavi reprezentuju ideološko ishodište njihovih ideja. „Tom je studijom autor ponudio presek oprečnih interpretacija prošlosti pravoslavne crkve u Crnoj Gori, koje dolaze iz kruga crnogorskih i srpskih istoričara i intelektualaca, pokazujući kako isti istorijski izvori na koje se pozivaju i jedni i drugi, mogu poslužiti za legi-

²⁴ Šistek, Interpretacije istorije Crne Gore napragu 21. vijeka; In: *Narativi o identitetu: izabrane studije o crnogorskoj prošlosti*, Matica crnogorska, Podgorica, 2015, str 333.

²⁵ Aleksandar Radoman, Crnogorski identitet(I): Pogled iskosa (František Šistek, *Narativi o identitetu: izabrane studije o crnogorskoj prošlosti*, Matica crnogorska, Podgorica, 2015), *Arhivski zapisi*, 2015/1, Cetinje, 2015, str. 257–263.

timne rekonstrukcije različitih verzija prošlosti te kako se te rekonstrukcije odražavaju na političku polarizaciju društva i jačanje konflikta u okviru zajednice.²⁶ Opisi mučnih epizoda iz devedesetih i Amfilohijevo barjačenje velikosrpskim i hegemonističkim diskursom dubinski su analizirani. Šistekovo rezonovanje unutrašnjih crnogorskih prilika, ali i opštejugoslovenskih na zavidnom su nivou i za domaće istoričare a njegova zapažanja dostojna pravoga kritičnog intelektualca: „Crna Gora u sadašnjosti funkcioniše kao neka vrsta mučnog saveza nekoliko ‘neofeudalnih’ klanova koji su se domogli kontrole nad različitim komadima crnogorske ekonomije i političkih institucija (...) Uprkos povremenim gorkim kritikama i privremeno hladnim odnosima između SPC i vladajuće koalicije Mila Đukanovića, crnogorska eparhija SPC koju personifikuje Amfilohije uspješno djeluje kao jedan od ovih moćnih klanova čiji interesi moraju biti uzeti u obzir.“²⁷

Srećom po Crnu Goru i njenu nauku ovde se ne završava priča o Františku Šisteku. Važno je navesti da je prije skoro godinu i po dana učestvovao na veoma značajnome skupu koji je organizovala Matica crnogorska posvećenome stogodišnjici Prvoga svjetskoga rata. Predstavio je zanimljivu temu „T.G. Masarik, crnogorsko pitanje i Prvi svjetski rat“²⁸. Zbornik sa skupa izašao je iz štampe prije nekoliko mjeseci. U časopisu *Almanah* nalazimo njegov rad koji je posvećen crnogorskim muslimanima u očima Jozefa Holečeka.²⁹ O istoriji i aktuelnim događajima u Crnoj Gori i drugim balkanskim zemljama redovno piše i govori za češke i južnoslovenske medije. Posebno bih ovde izdvojio njegovo jednočasovno gostovanje u emisiji *Živa istina* kod crnogorskoga novinara Darka Šukovića³⁰, kao i neke njegove izjave za *Slobodnu Evropu*. U svojim komentarima i analizama zna biti kritičan i prema crnogorskim vlastima, posebno o djelovanju Mila Đukanovića i njegovih saradnika u toku miloševićevske ere. Prije nekoliko godina u jednom intervjuu govoreći o češkome iskustvu s Evropom, istakao je da Crna Gora sama mora da riješi svoje probleme: „Recimo, kod nas je podijeljeno mišljenje, kao i u mnogim državama gdje ima euroskeptika. Ja sam više eurooptimista u tom smislu, iako naravno kritikujem i ja onu briselsku birokratiju, ali u tome se svi možemo složiti. Drago mi je što je Crna Gora napredovala na tom putu, ali po mom mišljenju, još uvijek nedovoljno. Svi znamo kakvo je ekonomsko stanje u Cr-

²⁶ Isto.

²⁷ Šistek, Klerikalizacija nacionalizma – Tumačenje vjerskog rivalstva između Srpske i Crnogorske pravoslavne crkve; In: *Narativi o identitetu: izabrane studije o crnogorskoj prošlosti*, Matica crnogorska, Podgorica, 2015,

²⁸ Šistekovo zlaganje dostupno na: <https://www.youtube.com/watch?v=ApuLGnJYIBc>

²⁹ Vidi: <http://www.almanah.co.me/ostale/pdf/casopis/15-16.pdf>

³⁰ Vidi: <https://www.youtube.com/watch?v=g1Cr1PpHbtE>

noj Gori, nevjerovatna razlika između crnogorskog juga i sjevera, koja se, čini mi se, svake godine uvećava. Sela u Crnoj Gori izumiru, a ona prava Crna Gora je nekada bila zemlja seljaka. Sada je to sve Podgorica, malo primorja i možda još Bijelo Polje i ništa drugo. Drugdje nema života. Ja vidim ona životna pitanja, one egzistencijalne teme Crne Gore malo drugačije. Mnogo se promijenilo za posljednjih pet godina, ali ne baš dovoljno. Ni EU neće pomoći Crnoj Gori da promijeni sama sebe. Moraju Crnogorci, građani Crne Gore da mijenjaju svoju zemlju i da ne čekaju nekakav Brisel. Ako ne promijenite sami svoju zemlju na bolje, onda neće niko.“³¹

Nedavno je i u formi dnevnika pisao o našoj državi za portal *Slobodne Evrope*. Tada su se u Crnoj Gori zbivali burni događaji, vezani za proteste Demokratskoga fronta. Za dan 4. novembar upisao je: „Danas radim od kuće. Upravo pišem jedan opširan pregled istorije Crne Gore, knjigu od nekoliko stotina strana za češku čitalačku publiku. Nekih deset sati radim na knjizi, nakon toga pišem mejlove i čitam vijesti. S obzirom na činjenicu da su u Crnoj Gori već nekoliko nedjelja u toku protesti dijela opozicije protiv vlade, pretpostavljam da će mnogi očekivati da izrazim svoje mišljenje o trenutnoj političkoj situaciji u zemlji koju izučavam već gotovo dvije decenije. Pitanje šta o svemu tome misli vjerovatno jedini montenegrinist u srednjoj Evropi jeste, priznajem, sasvim legitimno. Dnevnička forma ne dozvoljava da se izražavam kao pravi naučnik. Neću dakle govoriti iz analitičkog nego sasvim ličnog, sasvim sebičnog ugla. Zamislite, na pomenutoj istoriji Crne Gore radim već nekoliko godina. Konačno sam dogurao do događaja 20. vijeka i moj posao se polako primiće kraju. Oдавно sam navikao da se u Crnoj Gori ništa ne dešava. Zato se iskreno nadam da se sve dok ne završim knjigu ništa značajno neće ni dogoditi. Moja knjiga je već sada preopširna i, kako su mi rekli u izdavačkoj kući, istorija jedne tako male zemlje ne smije biti opširnija od istorije Indije ili Kine. Dragi moji Crnogorci, nisam spreman da pišem još jedno, sasvim novo poglavlje. Uostalom, čini mi se da ni vi niste sasvim spremni.“³²

Svako pojašnjavanje gornjih redova više je nego suvišno. Ostaje mi da konstatujem da je Crna Gora srećna što joj jedan ovakav intelektualac poklanja svoju naučnu pažnju. Šistek je jedan od najmlađih članova Češke akademije nauka, predavač moderne istorije Balkana na Fakultetu socijalnih nauka Karlova univerziteta u Pragu u okviru češkoga i engleskoga nastavnog programa. Godine 2011. dobio je Premiju Otto Wichterle, nagradu koju dodjeljuje Češka akademija nauka Češke Republike za mlade naučnike do 35 godina. U

³¹ http://www.slobodnaevropa.org/content/sistek_ne_cekati_brisel_da_promijeni_crnu_goru/24182399.html

³² <http://www.slobodnaevropa.org/content/frantisek-sistek-balkan-nije-toliko-uzbudljiv-kao-nekada/27349532.html>

Crnoj Gori odavno je prozvan „novim Čermakom“ i „novim Holečekom“, a to je možda i najveći kompliment koji je crnogorski mentalitet mogao da mu dodijeli. Šistek je svjestan istorijskih veza naša dva naroda, samo ne znam jesmo li mi. U Pragu, iako onđe nemamo ambasadu, nalazi se nevjerovatno heurističko bogatstvo o našoj prošlosti sačuvano od strane ljudi poput Šisteka iz prošlih vjekova, ali to nije smetalo našoj državi da otvori ambasadu u Ujedinjenim Arapskim Emiratima. Iako nikad nijesam posetio arhiv ili biblioteku u Abu Dabiju, ubijeden sam da onđe nema dokumenata ili monografija o Crnoj Gori. Nego, valjda se sve to nekako i nekada ispravi. Do tada ćemo se morati oslanjati na „narodnu mudrost“ koja je i u Šistekovu slučaju pokazala gostoprimstvo i ljubav prema Česima. O tome svjedoči jedan njegov zapis: „U Crnu Goru prvi put sam krenuo u ljeto 1998. godine. Tamo sam dva mjeseca skupljao materijal za diplomski rad, posvećen kraju crnogorske nezavisnosti 1918. godine. Po dolasku u Cetinje, zajedno s kolegom, novinarom Matijašem Zrnem, tegleći velike ruksake na leđima, lagano sam se uputio glavnom ulicom u pravcu Crnogorske narodne biblioteke. 'Braćo Česi!', uzviknuo je mladić naših godina koji je sjedio za stolom ispred jednog od prvih kafića na koji smo naišli. 'Kako znaš da smo Česi?', upitali smo ga. 'E vidi se odmah. Vi ste nas uvijek proučavali.'“³³

Za kraj ovoga rada, prilažem integralno pismo podrške Crnoj Gori³⁴, koje je 2000. napisao František Šistek:

Demonstracija podrške Crnoj Gori u Pragu

Demonstracija podrške crnogorskoj nezavisnosti i protest protiv pojačanja medijskog, ekonomskog i vojnog pritiska autokratskog režima Slobodana Miloševića prema Crnoj Gori će se održati 23. marta 2000. u 16.00 sati u Pragu ispred zgrade ambasade SRJ (Mostecka ulica, Prag 1 – kod Karlovog mosta). Glavni organizator demonstracije jeste *Udruženje prijatelja Crne Gore u Češkoj Republici* u saradnji s najvećom českom humanitarnom fondacijom *Čovjek u nevolji*. Biće to prva javna manifestacija podrške Crnoj Gori ne samo u Češkoj, ali (koliko nam je poznato) i u Evropi. Pozivamo sve Crnogorce i prijatelje Crne Gore u svijetu da tog dana dođu u Prag i učestvuju u toj manifestaciji. Prag, grad u srcu Evrope, koji je postao simbol borbe za ljudska prava protiv diktature i tiranije, jeste sigurno pravo mjesto za ovaj događaj.

³³ Šistek, *Naša braća na jugu*, 7.

³⁴ Vidi: <http://www.montenet.org/2000/cesi2.htm>

Protestujemo protiv:

- pojačavanja snaga vojne policije u Crnoj Gori
- stvaranja ilegalnih paravojnih formacija sa ciljem da se destabilizuje politička situacija u Crnoj Gori
- pokušaja da vojne vlasti kazne Crnogorce koji su odbili da učestvuju u ratu na Kosovu nasuprot tome da su legalnom odlukom crnogorskih vlasti amnestirani
- negodovanja posebnog crnogorskog nacionalnog identiteta, crnogorske kulture, jezika i autokefalne pravoslavne crkve
- pritiska međunarodne zajednice da Crna Gora ostane u državi koja ne funkcioniše i neće više funkcionisati, u državi bez perspektive, u državi čije rukovodstvo već dugo ignoriše sve opravdane želje Crne Gore, u državi na čijem čelu stoji ratni zločinac

Podržavamo:

- nezavisnu, suverenu, demokratsku i međunarodno priznatu Crnu Goru, odnosno raspisivanje referendumu na kojem će se građani Crne Gore sigurno izjasniti za nezavisnost ako im vlada Crne Gore omogući da u medijskoj kampanji dobiju realne podatke o tome da SRJ de facto više nepostoji i o mogućnostima ekonomskog i svakog drugog razvoja koji se može ostvariti samo ako Crna Gora bude nezavisna država.

František Šistek
predsjednik Udruženja prijatelja Crne Gore
Prag, Česka Republika

Citirana literatura i internet linkovi

- Andrijašević Živko, Rastoder Šerbo, *Istorija Crne Gore*, CZI, 2006.
- <http://www.almanah.co.me/ostale/pdf/casopis/15-16.pdf>
- <http://www.hiu.cas.cz/cs/lide/seznam-pracovniku/sistek-frantisek.ep/>
- <http://www.montenet.org/2000/cesi2.htm>
- <http://www.slobodnaevropa.org/content/frantisek-sistek-balkan-nije-toliko-uzbudljiv-kao-nekada/27349532.html>
- <https://www.youtube.com/watch?v=ApuLGnJYIBc>
- <https://www.youtube.com/watch?v=g1Cr1PpHbtE>
- Margulis Nataša, *Njegoševa Crna Gora: velike sile i proces modernizacije na Balkanu (1830–1851)*, Matica crnogorska, Podgorica, 2013.

- Rachunkova Zdenka, Rehakova Michaela: *Crnogorska bibliografija 1494–1994, tom IV, knjiga 3, Bibliografija o Crnoj Gori na češkom jeziku 1801–1991*, Cetinje, 1993.
- Radoman Aleksandar, Crnogorski identitet (I): Pogled iskosa (František Šitek, *Narativi o identitetu: izabrane studije o crnogorskoj prošlosti*, Matica crnogorska, Podgorica, 2015), *Arhivski zapisi*, 2015/1, Cetinje, str. 257–263.
- Šitek František, *Narativi o identitetu: izabrane studije o crnogorskoj prošlosti*, Matica crnogorska, Podgorica, 2015.
- Šitek František, *Naša braća na jugu: češke predstave o Crnoj Gori i Crnogorcima 1830–2006*, Matica crnogorska, Cetinje – Podgorica, 2009.
- www.slobodnaevropa.org/content/sitek_ne_cekati_brisel_da_promijeni_crnu_goru/24182399.html

Boban BATRIĆEVIĆ

**OUR BROTHER FROM THE WEST: FRANTIŠEK ŠITEK
AS A MONTENEGRIST AND SIGNIFICANCE OF HIS
METHODOLOGICAL APPROACH TO THE STUDY
OF MONTENEGRIN PAST AND IDENTITY**

The paper briefly reviews the importance of work and research of perhaps the most significant foreign researcher of the Montenegrin issue today, František Šitek, who has dealt with the Montenegrin past for almost two decades. The author especially focuses on two of three monographs Šitek wrote about Montenegro, reflecting on the modern methodology of his approach to the study of history, which moves in the direction of social anthropology, social history, cultural history, discourse analysis, history of mentality and plays, which generally does not characterize local historians.

Key words: *František Šitek, Czech Republic, Montenegro, methodology, identity, history, historiography*